

Üstün Yetenekliler Danışmanlık Modelleri: Çocuklar, Ergenler ve Genç Yetişkinler

İNCELEYEN: AYSIL AĞAYA

Sal Mendaglio ve Jean Sunde Peterson editörlüğünde hazırlanan “Models of Counseling Gifted Children, Adolescents and Young Adults” isimli kitabın birinci basımından Aziz Yıldırım ve Ahmet Özbay tarafından Türkçe’ye çevrilerek 2016 yılında Nobel Akademik yayıncılık tarafından basılan kitap incelenmektedir.

Üstün Yetenekliler Danışmanlık Modelleri: Çocuklar, Ergenler ve Genç Yetişkinler isimli bu kitap üç üniteden oluşmaktadır. Birinci ünitenin içerisinde iki bölüm, ikinci ünitenin içerisinde sekiz bölüm, üçüncü ünitenin içerisinde bir bölüm olmak üzere toplam on bir bölümden oluşmaktadır.

Birinci ünite birinci bölümde editör Mendaglio kitabın yazılma amacı ve içeriğinden bahsetmektedir. Ona göre üstün yetenekli bireyler için danışmanlık hizmeti veren uzmanların büyük çoğunluğu yeterli düzeyde bilgi ve deneyime sahip değillerdir. Bundan dolayı kitap üstün yetenekli bireyler için geliştirilen danışmanlık modellerini uygulayıcılar ve danışmanlık hizmetleri okuyan bireyler (danışma, sosyal hizmet, psikoloji ve psikiyatri gibi) için sunmayı hedeflemektedir. İkinci bölümde ise kitap yeni bir olgu olan üstün zekâ kavramı, üstün zekâlılık kavramının tarihçesine odaklanmaktadır. Bu bölümde Gagne, Steinberg ve Davidson gibi farklı bilim insanları tarafından üstün zekâlılığın farklı şekillerdeki kavramsal tanımlamaları yer almaktadır. Bunların yanı sıra

– KİTAP İNCELEMESİ –

531

Çocuk ve
Medeniyet

Cilt: 5 Sayı: 10
2020/2: 531-534

AYSIL AĞAYA, aysil-agaya@hotmail.com

Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0621-1282>

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2020.221>

üstün yetenekli bireylerin özelliklerinden kaynaklı yaşadıkları problemlerde onlara psikolojik açıdan destek olacak uzmanlar için davranışsal özellikler, sosyal/duygusal açıdan farklılıklar ve çaba gerektiren (güdüsel) konularla ilgili bilgi verilmektedir. Bölümde danışmanlık müdahaleleri rehberlik yöntemleri ve terapi yöntemleri olarak ikiye ayrılmıştır. Rehberlik yöntemleri, okul danışmanlarının üstün yetenekli çocuklar ve ebeveynlerine destek amaçlı önleyici, kısa ve net yöntemlerdir. Bireysel, aile ve grup olarak üç rehberlik modeli tanıtılmıştır. Terapi yöntemleri ise kısa, net ve uzun vadeli müdahale yöntemleridir. Bu yöntemler özel sektörde çalışan psikolog, sosyal çalışmacılar, psikolojik danışmanlar ve aile terapistleri tarafından en iyi şekilde uygulanabilir yöntemler olarak belirtilmiştir. Yazarlara göre alanda üstün yetenekli öğrencilerle ilgili bireysel ve aile terapi yöntemleri olmasına rağmen grup terapi yöntemi ile ilgili yapılmış herhangi bir yayın bulunmamaktadır. Bu bölümde son olarak ise üstün yeteneklilerin öğrenme ve davranış problemleri, başarısızlık ve bireysel farklılıklarına yer verilmektedir.

‘Modeller’ isimli ikinci ünite üstün yetenekli bireylere danışmanlık için kullanılabilen modellerin bir derlemesidir. Bu derlemeler ilk defa yazarlar tarafından model olarak bu kitapta sunulmuştur. Bu modeller yazarların teorik bilgiler ve üstün zekâlılığa ilişkin kendi kavramlarıyla birleştirdikleri sistematik derlemelerdir. Yazarlar mesleki geçmişleri, klinik olarak ve üstün zekâlılık kavramsallaştırması konularından etkilendiklerinden bahsetmişlerdir. Bütün modeller benzer bir biçimde sunulmuştur. Yazarların etkilendikleri kişiler, üstün zekâlılığı ne şekilde tanımladıkları, üstün zekâlı bireylerin özellikleri, üstün zekâlı bireyler hakkında varsayımları modellerin içerisinde sunulmuştur. Bazı yazarlar kişiliğin tanımını üzerine odaklanarak üstün yetenekli bireylerin kişilik özellikleri vurgulamışlardır. Psikolojik danışma süreci boyutuna geçildiğinde ise yazarların etkilendikleri kuramcılara göre danışma süreçleri ve içerikleri değişmektedir. Bölümler de yazarların hangi kuramcılardan etkilendikleri, danışma sürecini nasıl tanımladıkları, süreç içerisinde danışmanın ve danışanın rolünün neler olduğu, danışanın sorununa yönelik amacını nasıl oluşturduklarına yer verilmektedir. Danışma sürecinde önemli bir kavram olan ilişkinin ne anlama geldiği, değerlendirmenin nasıl yapıldığı, seansların süresi, sürecin nasıl ilerlediği ve süreç içerisinde kullandıkları teknikler açıklanmıştır. Son olarak ise modelleri hangi problem alanında kullandıklarını açıklamış ve bir vaka örneği vermişlerdir.

Üçüncü bölümde ise üstün yetenekli bireyler için bilişsel-duyuşsal terapi modelini açıklanmaktadır. Bu model daha çok üstün yetenekli bireylerin toplumsal/duygusal adaptasyon sorunları için kullanılmaktadır. Üstün zekâlılıkta bilişsel ve duyuşsal olmaz üzere iki özelliğe odaklanılmıştır. Bilişsel özelliklerde ileri düzeyde algı, mükemmel hafıza ve etkili bilgi işleme yer almaktadır. Yazarların üstün zekâlı danışmanlarla sıklıkla çalıştığı tema ise yoğun duygusallıktır. Bu bağlamda üstün zekâlı bireylerin kişilik özelliklerinin bir

parçası olarak görülen, doğuştan gelen ve sosyal çevre tarafından şekillendirilen farkındalığı artırılmış duygusallık, farkındalığı artırılmış öz eleştiri ve duygusal yoğunluk kavramlarına değinilmiştir. Ayrıca duygunun bilişsel teorisinde duyguların oluşma ortamı, uyarıcı olaylar ve bireylerin yorumları vardır. Model bilişsel davranışçı ve hümanizmden etkilenmiştir.

Dördüncü bölümde üstün yetenekli bireyler ve ailelerine yönelik danışmanlık için bir sistem yaklaşımı modeli açıklanmaktadır. Bu bölüm üstün yetenek özelliklerinin aile sistemi ve daha geniş sistemlerle (okul, toplum vb.) nasıl etkileşime girdiğine yoğunlaşmaktadır. Bölümde üstün yetenekli bireylere ve ailelerine danışmanlık için Belin-Blank modeli, Yapısal-Stratejik ve İmgesel-Postmodern olmak üzere üç sistem modellerine yer verilmiştir.

Beşinci bölümde üstün yetenekli gençlere danışmanlık için kullanılan gelişimsel yaklaşım sunulmaktadır. Bu model hem hümanizm hem de aile sistemi teorilerine dayanmaktadır. Böylece model hem önleyici hem de tedavi edici olarak kullanılabilir. Model gelişimsel sorunlara, insanların daha etkin yaşamasına, ve çıkmazda hissetmemelerine yönelik çözümleri içermektedir.

Altıncı bölümde yetersiz başarı gösteren öğrencilerin ve ebeveynlerinin danışmanlığı ele alınmıştır. Bu kapsamda birçok kaynaktan meydana getirilen bir modele yer verilmektedir. Bu modelde akademik yetersizlikle ilgili teorik bakış açıları, hümanistik gelenekteki teorisyenler ve üstün yetenekli eğitiminde olan çeşitli araştırmalar yer almaktadır. Bu modelde öğrencinin benlik saygısını ve özerkliğini arttırmak, doğal aile hiyerarşisini sorumlu ebeveynlerle beraber yeniden kurmak, ailede tüm iletişimi geliştirmek, ödev konusunda limitli bir yapı kurmak, öğrenciye ihtiyaçlarını anlama ve doğrudan ifade etmeye destek olmak amaçlanmaktadır.

Yedinci bölümde ise çok üstün yetenekli çocuklara ve ergenlere rehberlikte kullanılan bir modele yer verilmiştir. Bu model psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde kullanılan kanıtlanmış uygulamaları üstün yetenekli çocukların özgün bilişsel ve sosyo-duyuşsal özellikleriyle birleştirmeye odaklanmaktadır.

Sekizinci bölümde kimlik oluşumu konusunda üstün yetenekli çocuk ve ergenlere yönelik terapötik bir modeldir. Model hümanizm, bilişsel-davranışsal, öyküsel ve çözüm odaklı kuramlara dayanmaktadır. Üstün yeteneklilerin kimlik oluşumu geçerlilik, onay, bağlanma ve yakınlık olarak dört yapıyı içermektedir.

Dokuzuncu bölümde ele alınan model ise bilim, ruh ve yetenek gelişimine odaklanan üstün yetenekli birey danışmanlığı modelidir. Üstün yeteneğin gelişimi hem birey hem toplum tarafından paylaşılan sorumluluk olarak görülmektedir.

Onuncu bölümde ise üstün yetenekli öğrencilerin eylem alanlarındaki gelişimde danışmanlığın rolü isimli üstün yetenekli öğrencilerde kullanılan on bir

adımlık danışmanlık döngüsü modeli tanıtılmaktadır. Yazarlara göre üstünlüğü tanımlamak için IQ yeterli bir kavram değildir, üstünlük bireylerin eylem alanlarına yönelik adaptasyonundan kaynaklanmaktadır. Modelin açıklanmasında biyoloji ve sosyoloji kaynaklı kavramlar, biyografik araştırma, öğrenme ve sistemler teorisinden yararlanılmıştır. Üçüncü ünite olan son bölümde ise modellerin karşılaştırılması yer almaktadır.

Üstün yetenekli çocuk ve gençlerin zihinsel, psikolojik ve kişilik özellikleri onların ihtiyaçlarını da çeşitlendirmektedir. Bu nedenle bu bireylerin daha mutlu ve başarılı bir şekilde yetiştirilmeleri için gerektiğinde destek sistemlerinin sunulması gerekmektedir. Bu bireylerin ve ailelerinin desteğe gereksinim duyduklarında ilk başvurdukları kişiler ise eğitimciler ve ruh sağlığı uzmanlarıdır. Eğitimcilerin ve psikolojik destek sağlayan mesleklerin üstün yetenekli öğrencilere nasıl danışmanlık ve yardım sağlayacaklarını bilmeleri ise çok önemli bir ihtiyaçtır. Bu nedenle bu kitap üstün yetenekliler alanında önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Aysıl Ağaya